

Požadavek 1.5:

Žák prokáže porozumění celému textu i jeho částem

Porozumění textu představuje velmi **komplexní dovednost**, která zahrnuje řadu dílčích dovedností – nelze ji probrat v jednom tematickém celku a nelze ji vystavět jen na teoretických poznátcích; vyžaduje trénink formou četby a přemýšlení.

Východiskem je zejména **odlišení rychlého a studijního čtení** a vnímání **členění textu**. Při čtení byste měli být schopni mj. **rozištit fakta od domněnek**, rozpoznat vyjádření různého stupně **pravděpodobnosti** nebo jistoty, dále **kommunikační funkci výpovědi** (zda jde např. o doporučení, zákaz, výtka apod.), odhalit manipulaci či jiný postranní záměr autora. Cílem je umět **nalézt potřebné informace, odlišit podstatné údaje od nepodstatných** a rovněž **vystihnout hlavní myšlenku** textu. Dále byste měli dokázat **porovnat informace z různých textů** a při čtení **využít poznatky jiných oborů**.

Více informací potřebných k **porozumění textům** najdete v těchto učebnicích nakladatelství Diaktilis:

- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 1. díl – Učebnice, s. 10 (kommunikační situace)
- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 2. díl – Učebnice, s. 36–40 (práce s informacemi)
- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 3.–4. díl – Učebnice, s. 54 (funkce výpovědi, jistotní modalita), s. 69 (členění textu)
- Komunikace v českém jazyce pro střední školy – Učebnice, s. 8–9, 60, 63, 138–140
- Přehled středoškolského učiva českého jazyka, s. 107–109, 119

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 1

My, kteří spolu mluvíme, chodíme se koupat do Kalhot nebo ke Klobouku. Cizinci se táží, odkud tato jména svůj původ vzala? Odpovídám, že tato jména pocházejí od nepaměti. Poněvadž všichni hoši, co se chtějí koupat, musejí se nejdříve svléknout do naha a pak v náručí si přenést všechny šaty na druhou stranu. Poněvadž tam je vysoký břeh a není tolik kopřiv a všelijakého roští jako na první straně.

Před dávnými léty se přihodilo, že jeden kluk při přenášení upustil kalhoty. On o tom nevěděl a kalhoty mu uplavaly. On se nazývá Rudla Venclíků. Dneska už je veliký chasník, vyučil se nožářství a prodává kudly o jarmarku. Pročež to místo se nazývá U Kalhot.

(K. Poláček, *Bylo nás pět*)

1 Které z následujících tvrzení o výchozím textu není pravdivé?

- A) Text vysvětluje vznik názvů dvou místních rybníků.
- B) Text předkládá historiku o nehodě jednoho chlapce.
- C) Text zmiňuje jednoho venkovského mladíka a jeho práci.
- D) Text zasahuje svým vyprávěním do dvou různých časových období.

Všechna tvrzení si pečlivě přečtete. Obvykle bývají tvrzení formulována tak, že se při letmém čtení zdají pravdivá všechna – i chybné tvrzení totiž využívá informace z výchozího textu. Zde se zaměřte zejména na použítá slovesa.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 2–3

Křesťanská bazilika není jistě žádným spontánním vynálezem. Vychází pravděpodobně z několika zdrojů. Naprosto jistě lze však tvrdit, že není odvozena z antického řeckého chrámu. Ten byl totiž příbytkem uctivaného boha, do něhož směl vstoupit jen kněz. Lid pouze obcházel chrám ve slavnostním procesi a přinášel oběti na oltář pod širým nebem. První křesťané naproti tomu potřebovali shromaždiště pro všechny členy křesťanské obce, vznešené i nízké. [...] Bohoslužby se zpočátku konaly v soukromých obydlích. Záhy však byly pro rozrůstající se obec vyhledávány prostornější vzory, které by zároveň splňovaly požadavek jednoznačné orientace na oltář a biskupský stolec.

(W. Koch, *Evropská architektura*)

2 O kterém z následujících témat se ve výchozím textu nepíše?

- A) o křesťanské sakrální architektuře
- B) o typech antických městských staveb
- C) o starořeckých náboženských rituálech
- D) o náboženské praxi prvotních křesťanů

Informace obsažené ve výchozím textu jsou v možnostech pojmenovány obecněji. Nenechte se zmást cizími slovy a pátrejte především po tom, co v textu opravdu chybí.

3 Které z následujících tvrzení odpovídá výchozímu textu?

- A) Křesťanská bazilika svou funkci a uspořádáním odpovídá antickým stavbám.
- B) Prvotní křesťané dělali mezi členy společenství rozdíly podle jejich postavení.
- C) Z důvodů kapacity se bohoslužby brzy začaly konat v domácích podmínkách.
- D) V křesťanské bazilice nesmí chybět obětní stůl a místo pro představeného obce.

Je typické, že chybná tvrzení obsahují informace z výchozího textu, ty jsou však použity v nesprávných souvislostech. Naopak pravdivá tvrzení mohou obsahovat správné údaje vyjádřené jinými slovy, např. synonymy či slovy nadřazenými.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 4–5

Lidé z tohoto kouta naší vlasti těžko najdou mimo svůj domov přízeň. Říká se o nich, že jsou nevlídní a mluví ošklivým jazykem, jenž dráždí citlivé nervy vulgárními výrazy a plebejským přízvukem. Nevím, kolik je na tom pravdy. Ale v našem věku babylonského zmatení jazyků, kdy stále méně a méně rozumí kraj kraji téže země a člověk člověku téhož rodu, bojím se více o dorozumění než o řeč. Proto se také domnívám, že spíše než zkomolená mluva zdejšího lidu a spíše než jeho horská drsnost poškodily pověst zbečnovských občanů mnohé nedoslýchavé uši a leckterá křivá huba.

(E. Hostovský, *Zhář*, upraveno)

4 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda odpovídá výchozímu

textu (A), či nikoli (N):

	A	N
4.1 Od všeobecně rozšířeného názoru na místní lidi se pisatel distancuje.	☐	☐
4.2 Pisatel v textu vyjadřuje obavy týkající se vzájemného porozumění mezi lidmi.	☐	☐
4.3 V textu jsou uváděny pověry a legendy spojené s krajem, o němž pisatel vypráví.	☐	☐
4.4 Pisatel uvádí na pravou míru fakta, která převzal z předchozích vyprávění jiných spisovatelů.	☐	☐

5 Ve kterém z následujících úseků výchozího textu je vyjádřen subjektivní názor pisatele?

(Uvedené možnosti, které jsou ve výchozím textu podtrženy, je nutné posuzovat v kontextu výchozího textu.)

- A) jsou nevlídní a mluví ošklivým jazykem
- B) stále méně a méně rozumí kraj kraji téže země
- C) dráždí citlivé nervy vulgárními výrazy a plebejským přízvukem
- D) poškodily pověst zbečnovských občanů mnohé nedoslýchavé uši

Zde nejde o dohledávání dílčích informací, ale spíše o pochopení celkového významu textu a přístupu k popisované skutečnosti. Je proto třeba zaměřit se na text jako na celek a snažit se ho zobecnit.

Je bezpodmínečně nutné přečíst si zadané úseky spolu s širším kontextem; právě kontext je zde pro posouzení tvrzení zcela zásadní.

Pozor! Nestačí rozpoznat, že jde o subjektivní názor – záleží i na tom, čí tento názor je. V textu je více tvrzení, která nejsou objektivním faktem, ale zároveň nejsou ani názorem pisatele.

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 6–7 TEXT 1

Jistě nejsem sám, kdo si všiml souvislostí, které jsou i dnes velice aktuální. To odborníci – psychologové a psychiatři – by měli posoudit níže uvedené argumenty. Myslím, že je nejvyšší čas na zdravotní kvalifikaci moci.

Definice drogové či jakékoli jiné závislosti je všeobecně známá. A tak si nelze nevímsnout, že všichni, kdo v dějinných etapách novall větším či menším dílem moci, od těch nejubožejších frajtrů v různých armádách až po tyranské císaře a totalitní diktátory, jeví stejné příznaky vad osobnosti jako jakýkoli jiný „závislák“. Dokonce i vývoj této závislosti bývá velice podobný tomu, proč a jak se z původně „normálního“ člověka stává narkoman. Tak především tady musí být nějaký podnět, iniciační obřad, který „pacienta“ přesvědčí, aby se dal touto cestou. Příležitost, která by se měla využít, když se nabízí a ještě tak lacino.

(<http://forum24.cz>, upraveno)

TEXT 2

Litotes vzniká tak, že se slovně říká méně, než je ve skutečnosti míněno. Jeho prostřednictvím se dosahuje zmírnění, zjemnění výroku [...]. Vyskytuje se v ústním hovoru i v umělecké literatuře, nejčastěji v podobě dvojího záporu, např. *není to nemožné* (= je to možné), *už není z nejmłodších* (= je starší) ap.

(L. Pavera, F. Všeticka, *Lexikon literárních pojmů*, upraveno)

6 Které z následujících tvrzení jednoznačně vyplývá z TEXTU 1?

- A) Je zcela evidentní, že lidé, kteří mají nějakou moc, nejsou normální.
- B) K moci se lidé dostávají obvykle náhodou či vlivem příznivých okolností.
- C) Otázkou moci se v dnešní době začínají zabývat také lékaři a psychologové.
- D) Na moci si lze vybudovat stejnou závislost, jakou je možné získat na drogách.

Vycházejte pouze z toho, co je v TEXTU 1 skutečně napsáno, nesnažte se domýšlet žádné další skutečnosti. Je třeba text důkladně číst, příp. si věty, které obsahují, přeformulovat se zachováním jejich smyslu.

7 Najděte v druhém odstavci TEXTU 1 litotes a napište ho:

Při hledání v TEXTU 1 vám pomohou příklady uvedené v TEXTU 2. Zaměřte se především na nejčastější formu litotes, tedy dvoji zápor.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 8–12

V novém seriálu „Génius: Picasso“ z dílny National Geographic ztvárňuje Antonio Banderas starší verzi Picassa. Když mluví o svém oblíbeném malíři, gestikuluje jako správný Španěl. „Omluvte mě, Picasso ve mně ještě pořád žije. Teprve před pěti dny skončilo natáčení a já cítím, že jsem se ho ještě úplně nezavilil,“ říká.

(1) Kdo je to génius?

To je těžká otázka, na kterou jsme se snažili najít odpověď i se štábem. Mně osobně se Picasso před očima zjeví pokaždé, když řeknete slovo génius. Ale obecně je génius asi každý, jehož práce je inovativní, pozitivní a silná ve světovém měřítku. Měla by ovlivnit, a možná i měnit životy.

(2) Takže vsadit [...] na Picassa bylo logické rozhodnutí?

Určitě! Otázkou je, jak moc logické bylo vsadit na mě. Ano, narodili jsme se ve stejném městě, stali jsme se celosvětově známými, oba jsme byli dvakrát ženatí, ale rozhodně se mu nemůžu rovnat. Vždyť to byl největší umělec dvacátého století. To já rozhodně nejsem.

(3) Picasso je váš teprve třetí televizní projekt. Vyhýbal jste se jim?

Když jsem přišel do Hollywoodu, byla televize takovou ošklivou sestrou filmu. Nikdo v ní nechtěl být. To se teď mění. Na seriálech pracují nejtalentovanější herci i režiséři. [...]

(4) Vadí vám na Picassovi něco? K ženám neměl úplně nejlepší vztah.

Jak se to vezme, musíme rozlišovat. On nikdy žádně ženě fyzicky neublížil, ale uměl být krutý, to je pravda. Často byl nevěrný, ale to kvůli tomu, že se nedokázal svých žen vzdát. Bez nich by netvořil. Nevznikla by slavná Guernica. Představujte si Picassa jako planetu s neskutečně silnou gravitací.

(5) Platila jen na ženy, nebo i na muže?

Určitě i na muže, vždyť mezi jeho přátele patřil Marc Chagall nebo Henri Matisse, kteří si jeho práce moc cenili. Ideální vztahy to ale určitě nebyly. Často se hádali, rozcházel. Picasso musel neustále s někým hrát přetahovanou. Svým způsobem nikdy nepřestal být dítětem. [...]

(6) Trochu to vypadá, že diváci nedostanou moc příležitostí si ho oblíbit.

Myslím, že mu nakonec odpustí. On věděl, jaký je. Ptával se přítel, proč se musí chovat, jak se chová. Chtěl, aby mu ostatní řekli, jak se stát lepším mužem. Na to však mohl najít odpověď jen on sám.

(<https://kultura.zpravy.idnes.cz, upraveno>)

8 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda odpovídá výchozímu textu (A), či nikoli (N):

8.1	Hlavním tématem rozhovoru je postava malíře Pabla Picassa v novém seriálu.	A	N
8.2	Kromě Picassovy tvorby se v rozhovoru hodnotí i práce malířů Chagalla a Matisse.	☐	☐
8.3	Celý rozhovor se cíleně soustředí na srovnávání Picassa s jeho seriálovým protagonistou.	☐	☐
8.4	Vedlejším tématem se posílze stává Picassův vztah k ženám a jeho vztahové problémy.	☐	☐

9 Napište, ve kterém z číslovaných úseků výchozího textu se nejvýrazněji uplatňuje srovnání dvou osobností:

10 Která z následujících možností vystihuje podtržený úsek výchozího textu?

- A) ironie
B) definice
C) nadsázka
D) manipulace

11 Které z následujících tvrzení odpovídá výchozímu textu?

- A) Antonio Banderas si stěžuje na Picassovu komplikovanou osobnost, která natáčení seriálu značně ztěžovala.
B) Antonio Banderas je vůči Picassovi velmi kritický, v jeho komentářích se dokonce objevuje opovržení vůči němu.
C) Antonio Banderas mluví o Picassovi poměrně shovívavě a s jistým respektem, jeho chyby uznává, ale zároveň je omlouvá a vysvětluje.
D) Antonio Banderas se vyjadřuje o Picassovi s neskrývaným obdivem, adoruje jeho malířské schopnosti a staví jej před čtenáře jako ideál umělce.

Všechny uvedené motivy i všechna jména se ve výchozím textu skutečně objevují, některé jsou ale dány do jiných souvislostí. Je třeba text důkladně číst a vnímat ho jako celek, příp. si dílčí odstavce (odpovědi na otázky) přeformulovat se zachováním jejich smyslu.

Dvěma osobnostmi je zde myšlen Pablo Picasso a jeho seriálový představitel Antonio Banderas, který odpovídá na otázky, nikoli třeba ostatní zmínění malíři.

- Ironie – užití slov či vět v opačném významu.
- Definice – určení významu pojmu.
- Nadsázka – záměrné zveličování skutečnosti.
- Manipulace – snaha autora přesvědčit čtenáře o správnosti vlastního názoru či vyvolat obavy.

Úloha je zaměřena na celkové pochopení výchozího textu, resp. vyznění odpovědí dotazovaného. Všechna tvrzení nabízejí alternativu téhož, není tedy potřeba zkoumat žádné dílčí jevy. U takto postavené úlohy lze doporučit užití vylučovací metody.

12 Který z následujících úseků výchozího textu představuje objektivní fakt?

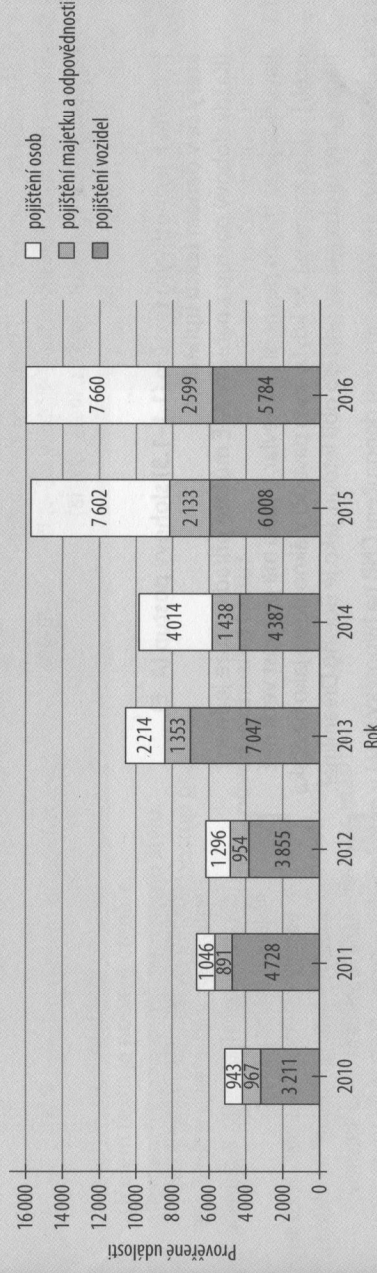
- A) narodili jsme se ve stejném městě
- B) to byl největší umělec dvacátého století
- C) na seriálech pracují nejtalentovanější herci
- D) byla televize takovou ošklivou sestrou filmu

Je třeba si uvědomit, že objektivní nemohou být formulace, které obsahují hodnotící přívlastky (např. *výborný, hezký, nudný*). Ty vždy vyjadřují osobní postoj mluvčího.

VÝCHOZÍ TEXT A GRAF K ÚLOHÁM 13–15

Pojistný podvod je trestným činem, za který hrozí až 10 let vězení, přesto pojišťovny sdružené v České asociaci pojišťoven prověřily v roce 2016 celkem 16 043 podezřelých pojistných událostí, ve kterých odhalily pojistné podvody v celkové výši 1,218 mld. Kč. Počet odhalených podvodů tak opět narostl, což pouze potvrzuje, že pojišťovny zvyšují intenzitu boje proti tomuto druhu kriminality. V roce 2016 se potvrdil trend předchozího roku a převládly odhalené pojistné podvody v oblasti pojištění osob. Segmentu pojištění vozidel dominovaly podvody u povinného ručení.

Počet prověřených podezřelých pojistných událostí v letech 2010–2016

(podle www.cap.cz)

13 Které z následujících tvrzení jednoznačně vyplývá z výchozího textu?

- A) Pro lepší účinnost v boji s pojistnými podvody založily české pojišťovny vlastní asociaci.
- B) Za pojistné podvody větších rozměrů může soud uložit trest ve výši deseti let odnětí svobody.
- C) Počet odhalených pojistných podvodů dokazuje, že stále více lidí u nás se nebojí tvrdých trestů.
- D) Část pojistných podvodů odhalí pojišťovny cíleně, na menší počet událostí se přijde jen náhodou.

Ve výchozím textu je zmíněna existence některých skutečností, které jsou jmenovány i v tvrzeních. Taková shoda však automaticky neznamená, že je dané tvrzení pravdivé. Pokud obsah tvrzení nevyplývá přímo z textu, tvrzení neodpovídá zadání. Je proto třeba číst text důkladně a vnímat jeho obsah.

14 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda odpovídá výchozímu grafu (A), či nikoli (N):

- 14.1 Počet prověřených událostí v roce 2016 byl mírně vyšší než v roce 2015. A N
- 14.2 Počet prověřených událostí v roce 2016 byl oproti roku 2010 více než čtyřikrát větší. A N
- 14.3 Počet prověřených událostí za rok v oblasti pojištění vozidel má v průběhu sledovaného období kolísavou tendenci. A N
- 14.4 Největší nárůst počtu prověřených událostí za rok v průběhu sledovaného období se odehrál v oblasti pojištění osob. A N

První dvě tvrzení se zaměřují na celkový počet prověřených událostí, stačí tedy v grafu srovnat celé sloupce pro uvedené roky.

Další dvě tvrzení jsou postavena jinak – vyžadují srovnání částí sloupce jedné barvy během celého období.

15 Rozhodněte o každé z následujících informací z výchozího textu, zda ji lze vycíst z výchozího grafu (A), či nikoli (N):

- 15.1 celková výše odhalených pojistných podvodů za rok 2016 A N
- 15.2 celkový počet prověřených pojistných událostí za rok 2016 A N
- 15.3 informace, že počet odhalených podvodů v roce 2016 opět narostl A N
- 15.4 informace, jaké podvody dominovaly v roce 2016 segmentu pojištění vozidel A N

Vyházejte pouze z toho, co vidíte v grafu, nesnažte se domýšlet žádné další skutečnosti. Úloha je zaměřena právě na odlišení toho, co z grafu vycíst lze, a co nikoli. Mějte např. na mysli, že počet prověřených případů a počet odhalených podvodů není totéž.

Požadavek 1.6: Žák rozezná základní charakter textu

V této oblasti jde o analýzu textů různých stylů a žánrů. Jejím předpokladem je **orientace ve stylistice**. To zahrnuje mj. poznatky o **funkčních stylech** (prostředlovacím, řečnickém, uměleckém, publicistickém, odborném, administrativním) a dovednost přiřadit k nim text na základě jeho funkce a užitych jazykových prostředků. Je totiž třeba si uvědomit, že dobrý text by měl obsahovat **jazykové prostředky** se stejným stylistickým příznakem. Případné vybočení by mělo být funkční, např. by mělo působit humorně či ironicky. Současně byste měli dokázat nalezene **příznakové prostředky přiřadit k vrstvě slovní zásoby** či útvaru národního jazyka (např. k odborným výrazům či nářečním slovům).

U textů byste měli dále umět popsat **komunikační situaci** (kdo je autorem sdělení, jaký byl jeho záměr apod.), resp. subjektivní a objektivní **slohotvorné činitele**, jež ovlivnily podobu textu, a určit **slohotvorný útvar** či převládající **slohotvorný postup**.

Více informací potřebných k **charakterizování textu** najdete v těchto učebnicích nakladatelství Didaktis:

- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 1. díl – Učebnice, s. 10 (komunikační situace), s. 15, 17, 19, 21 (útvary národního jazyka), s. 34–45 (slohotvorné postupy)
- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 2. díl – Učebnice, s. 10–19 (funkční styl prostředlovacím), s. 56–61 (funkční styl řečnický)
- Český jazyk a komunikace pro střední školy – 3.–4. díl – Učebnice, s. 12–15 (funkční styl umělecký), s. 36–41 (funkční styl publicistický), s. 60–65 (funkční styl odborný), s. 72–77 (funkční styl administrativní)
- Komunikace v českém jazyce pro střední školy – Učebnice, s. 8–9, 15–17, 32, 70–109
- Přehled středoškolského učiva českého jazyka, s. 10–13, 126–181

1 Přiřadíte k jednotlivým textům (1.1–1.3) slohotvorný postup (A–E), který se v daném textu uplatňuje:

(Každý slohotvorný postup z nabídky A–E můžete přiřadit pouze jednou.)

1.1 Pavučina je až třikrát pevnější než kevlar, v tahu má pevnost větší než ocel. [...] To znamená, že kdyby bylo pavoučí vlákno tlusté jako hasičská hadice, bez problémů by udrželo obří letoun, jako je Boeing Dreamliner.

1.2 Od loňského dubna platí přísnější doporučení ČNB na hypotéky.

Z nabídek bank zmizely hypotéky nad 90 % hodnoty nemovitosti.

Banky také přitvrdily, daleko více prověřují žadateleovy příjmy a míru jeho celkového zadlužení.

1.3 Každý z nás se spolupodílí na podobě světa, ve kterém žijeme. A stejně tak jsme za něj i svým dílem spoluzodpovědní. Položme si otázku, proč bychom se vlastně měli zabývat na první pohled tak vzdálenými a abstraktními pojmy, jakými jsou mediální gramotnost, racionalita a kritické myšlení? Což nám lidem nestačí jen starý dobrý selský rozum?

(Vzhledem k povaze úlohy nejsou zdroje textů uvedeny, upraveno.)

- A) slohotvorný postup popisný
- B) slohotvorný postup úvahový
- C) slohotvorný postup vyprávěcí
- D) slohotvorný postup výkladový
- E) slohotvorný postup informační

Slohotvorný postup – obecný princip výstavby textu, zásady, jimiž se tvorba textu řídí z hlediska tematického i jazykového. Rozlišujeme následující slohotvorné postupy:

- **popisný** – zachycuje hlavní znaky věci či děje,
- **úvahový** – autor jím vyjadřuje své myšlenky, názory a pohled na danou skutečnost,
- **vyprávěcí** – zprostředkovává zajímavý děj,
- **výkladový** – vysvětluje souvislosti jevů,
- **informační** – přináší informace bez vysvětlení jejich vzájemných souvislostí.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 2–3

Při přípravě tohoto čísla [...] jsem musel pracovně odcestovat do severního Finska, do městečka Ivalo, daleko za polárním kruhem.

Na konci listopadu tam slunce vychází kolem půl desáté dopoledne a zapadá asi ve dvě odpoledne.

Z nedostatku denního světla jsem tam neupadl do deprese. Bylo to přesně naopak – ve finské tmě jsem prožil orgie tvůrčí radosti. Světlo nás totiž nutí k nejrůznějším venkovním aktivitám. Přijde nám to jako nekonečná škoda sedět doma za pracovním stolem, když venku je tak krásné a lze chodit po krajině, courat se po památkách nebo sedět ve venkovní restauraci.

Tady na severu nezbyvá ale nic jiného než sedět u lampičky a soustředěně pracovat.

Konečně vím, proč Milan Kundera jezdil psát své romány na Island.

Od podzimu do jara to zkuste jako on – čím severněji, tím lépe.

(Vzhledem k povaze úloh není zdroj výchozího textu uveden, upraveno.)

2 Napište termín označující funkční styl, ke kterému náleží výchozí text:

Rozlišujeme styly: prostředlovacím, publicistickým, odborným, administrativním, řečnickým a uměleckým.

3 Který z následujících slohových útvarů vystihuje výchozí text?

- A) úvodník v cestovatelském časopise
- B) doslov ke knize známého spisovatele
- C) reklama v prospektu cestovní kanceláře
- D) předmluva ke středoškolské učebnici zeměpisu

- Úvodník – vyjádření autora (mnohdy za redakci novin či časopisu) k aktuálnímu tématu.
- Doslov – samostatný text na konci knihy.
- Reklama – placená propagace zboží a služeb.
- Předmluva – samostatný úvod ke knize.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 4–5

Locoid je hormonální léčivý přípravek (nehalogenovaný kortikosteroid) ke kožnímu podání. Má rychlý protizánětlivý, protialergický a protisvědivý účinek. Locoid se používá pro léčbu kožních onemocnění s příznaky svědivé, červené a odlupující se kůže, reagujících na zevně nanášené hormonální léčivé přípravky na bázi kortikosteroidů, jako jsou např. některá zánětlivá neinfekční onemocnění (např. ekzémy) a kožní projevy lupénky. Kortikosteroidy neodstraňují příčiny projevů. Tyto projevy se mohou vrátit, pokud přípravek přestanete používat předčasně. Ukončení používání konzultujte s lékařem. (Vzhledem k povaze jedné z úloh není zdroj výchozího textu uveden, upraveno.)

4 Které z následujících tvrzení odpovídá výchozímu textu?

- A) V textu se vyskytují termíny.
- B) Účelem textu je pobavit čtenáře.
- C) Text patří k populárně-naučnému stylu.
- D) Text využívá především slohový postup popisný.

- Termín – odborný název.
- Účel textu – jeho zamýšlené působení.
- Populárně-naučný styl – podává odborné téma poutavou formou přístupnou i laikům.
- Postup popisný – zachycuje hlavní znaky věci.

5 Která z následujících možností uvádí původ výchozího textu?

- A) stať z učebnice pro studenty medicíny
- B) odstavec z románu z lékařského prostředí
- C) příbalový leták přiložený do krabičky s mastí
- D) reklamní leták distribuovaný do čekáren u lékařů

- Učebnice – naučný text určený žákům škol.
- Román – umělecký epický text, obvykle rozsáhlý, s příběhovým dějem a řadou postav.
- Příbalový leták – poskytuje informace o léku.
- Reklamní leták – propagace zboží či služeb.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 6–8

Vešel mohutnými dubovými dveřmi do vstupní haly [...] a pokračoval schodištěm ke kancelářím, kde sídlil inspektor Hasengap. Na vrcholu schodiště, či vlastně už v chodbě k jeho dveřím se málem srazil s nadstrážmistrem Broučelem.

„Brytro, pane Dolnopolský!“ pozdravil ho zadýchaně, „obávám se, že pan inspektor na vás teď nebude mít čas. Má hrozně lítání!“

„Nějaký nový vývoj ohledně případu pana Wichtiga?“ otázel se dychtivě pan Dolnopolský.

„To vám bude muset říct pan inspektor, páč já toho tak moc nevím,“ pokrčil rameny Broučel. „Uřčitě si na vás co nejdříve najde chvílku, ale na dnešek to nevidím. Být váma, šel bych domů.“

(I. Hudeček, *Netuctový případ*)

6 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda odpovídá výchozímu textu (A), či nikoli (N):

- 6.1 Text obsahuje nespisovné výrazy.

A	☐
N	☐
- 6.2 Jde o reportáž z prostředí policejní stanice.

A	☐
N	☐
- 6.3 V přímé řeči jsou použity jazykové prvky z argotu.

A	☐
N	☐
- 6.4 V textu je použit především slohový postup výkladový.

A	☐
N	☐

- Nespisovné výrazy – výrazy lišící se hláskovou stavbou či tvarem od spisovné češtiny.
- Reportáž – přináší svědectví o události.
- Argot – slova užívaná společenskou spodinou.
- Slohový postup výkladový – strategie tvorby textů vysvětlující souvislosti jevů.

7 Který z následujících úseků výchozího textu se vymyká stylu pana Broučela?

- A) má hrozně lítání
- B) páč já toho tak moc nevím
- C) určité si na vás co nejdříve najde chvílku
- D) pan inspektor na vás teď nebude mít čas

Zaměřte se na přímou řeč pronesenou danou postavou a zhodnotte ji jako celek. Je poměrně nápadná. Pak hledejte část, která se celkovému působení mluvy dané postavy vymyká.

8 Která z následujících možností nejlépe vystihuje účel specifického stylu užitého ve výchozím textu v přímé řeči?

- A) odlehčit celé vyprávění a pobavit čtenáře
- B) charakterizovat jednu z postav, a odlišit ji tak od jiných postav
- C) vytrhnout čtenáře z klidu a upoutat pozornost k nečekanému zvratu v ději
- D) získat sympatie čtenářů z řad obvyčejných lidí, a zajistit si tak vyšší odbyt knihy

Každý text má svůj účel – předem stanovené působení na příjemce textu. Podle účelu textu autor při jeho tvorbě obvykle volí jazykové prostředky. Účel lze proto zpětně odvodit mj. z jazykové stránky textu.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 9–11

Vážený zákazníku,

jako uživatele služby [...] si Vás dovolujeme upozornit, že se blíží expirační datum Vaší služby. [...]

Abyste mohli být Vaše stávající expirační datum 19. 4. 2018 prodlouženo, je nutné co nejdříve uhradit Vaši minimální měsíční útratu 5,00 Kč. Prosíme o zaslání platby tak, aby byla přijata na náš účet ještě před vypršením stávající expirace! Dávejte bacha, aby byla platba zaslána s Vaším variabilním symbolem, podle kterého Vás systém bude moci jednoznačně identifikovat. Včasným uhrazením poplatku pod správným variabilním symbolem můžete předejít automatickému pozastavení služby.

(Vzhledem k povaze úloh není zdroj výchozího textu uveden, upraveno.)

9 Který z následujících funkčních stylů vystihuje výchozí text?

- A) řečnický
- B) umělecký
- C) administrativní
- D) prostěsdělovací

- Řečnický styl – oficiální mluvené texty.
- Umělecký styl – umělecká literatura.
- Administrativní styl – texty v úředním styku.
- Prostěsdělovací styl – běžná komunikace.

10 Najděte ve výchozím textu slovní spojení, které není typické pro daný funkční styl, a napište ho:

Príznam slov by měl odpovídat celkovému vyznění textu. Zamyslete se, jak na vás text působí jako celek, jaké výrazy v něm převažují – a který výraz se vymyká a je nápadný.

11 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda odpovídá výchozímu textu (A), či nikoli (N):

- 11.1 Účelem textu je informovat čtenáře a vyzvat jej k reakci.

A	N
☐	☐
- 11.2 Autor používá pro sdělení hlavně slohový postup úvahový.

☐	☐
--------------------------	--------------------------
- 11.3 Velká písmena u některých slov jsou známkem úcty k adresátovi.

☐	☐
--------------------------	--------------------------
- 11.4 Komunikační situace je oficiální, převažují spisovné prostředky.

☐	☐
--------------------------	--------------------------

- Účel textu – zamýšlené působení textu.
- Úvahový postup – autor vyjadřuje své myšlenky, názory a pohled na danou skutečnost.
- Spisovné prostředky – odpovídají oficiální podobě našeho národního jazyka, jsou srozumitelné všem mluvčím.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 12–14

Kde se vzal hroch?

V českých zemích byl pochopitelně hrochů ve středověku poměrně nedostatek, a tak nebylo potřeba takové slovo mít. Na rozdíl od slonů se ani neobjevovali v knihách, takže toto slovo prostě neexistovalo. Až do doby, než přišel Jan Svatoopluk Presl – významný český přírodovědec, mj. jeden ze zakladatelů Národního muzea. Tento muž si vzal za cíl vymyslet pro češtinu unikátní názvosloví pro rostlinstvo a zvířectvo – a protože ho docela dobře uživilo poslancování, měl dost času a sil, aby to opravdu udělal.

Vynikal sice v mnoha oborech, ale jazykověda to nebyla. Často si názvy zvířat vymýšlel, a někdy i pořádně bizarně. Tak třeba ten hroch. Toto slovo si odvodil od slova „roch“ – což byl název pro figurku válečného slona (někdy zastupoval figurku koně) v šachové hře. A protože čeština už název pro slona měla, použil Presl slona na hrocha: z rocha prostě udělal hrocha...

(Vzhledem k povaze jedné z úloh není zdroj výchozího textu uveden, upraveno.)

12 Která z následujících možností nejlépe vystihuje účel výchozího textu?

- A) poučit a zároveň pobavit čtenáře
- B) vyprovokovat diskusi k danému tématu
- C) objektivně zhodnotit práci jednoho jazykovědce
- D) přesvědčit čtenáře o vlastní teorii z oblasti jazykovědy

Každý text má svůj účel – předem stanovené působení na příjemce textu. Podle účelu textu autor při jeho tvorbě obvykle volí jazykové prostředky. Účel lze proto zpětně odvodit mj. z jazykové stránky textu.

13 Které z následujících tvrzení odpovídá výchozímu textu?

- A) V textu se vyskytují prvky reportáže.
- B) Jde o seriózní text z odborné publikace.
- C) Jde o úvahu s lehce kritickým podtextem.
- D) V textu je použit slohový postup výkladový.

- Reportáž – přináší svědectví o události.
- Odborná publikace – kniha předávající věcné informace z oblasti vědy.
- Úvaha – posuzuje problém z pohledu autora.
- Postup výkladový – vysvětluje vztahy jevů.

14 Která z následujících možností vysvětluje užití úvozovek v druhém odstavci výchozího textu?

- A) názor jiného člověka
- B) ironicky použité slovo
- C) výraz z cizího prostředí
- D) zdůraznění tématu textu

Úvozovky mohou plnit více funkcí. Je proto třeba hodnotit jejich užití v konkrétním kontextu výchozího textu. Funkce úvozovek je zde patrná ze samotné věty, v níž jsou užity. Napovědět může následné uvedení významu slova v úvozovkách.

Požadavek 1.7: Žák analyzuje výstavbu výpovědi a textu

Také tato oblast se soustředí na analýzu textu jako celku. Aby byl totiž text dobře srozumitelný, musí být **soudržný**. Tomu napomáhá **aktuální členění výpovědi** (tj. umístování nové informace na závěr, není-li výpověď subjektivně zabarvená), užití **slov ze stejného významového okruhu** (např. *obraz, malíř, štřelec*) a odpovídající **prostředky z oblasti slovní zásoby** (např. užívání synonym a zájmen pro pojmenování téže věci, příslivci vyjadřujících časovou následnost), **tvaroslovní opakování** týchž mluvnických kategorií např. v přičestí činném) a **skladby** (např. užívání souřadících spojek).

Díky těmto prostředkům také dokážete správně **seřadit části nesouvislého textu**. Rozpoznání prostředků soudržnosti vám pomůže rovněž v případě, že máte z nabízených možností **vybrat pasáž, která následuje za určitým textem, předchází mu, příp. patří na vynechané místo uvnitř textu**. V těchto případech je třeba mít na paměti, že úseky téhož textu následující bezprostředně za sebou by na sebe měly navazovat jak obsahově, tak formálně.

Více informací potřebných k **analýze výstavby výpovědi a textu** najdete v těchto učebnicích nakladatelství Didaktis:

- *Český jazyk a komunikace pro střední školy – 3.–4. díl – Učebnice*, s. 55, 68–70
- *Komunikace v českém jazyce pro střední školy – Učebnice*, s. 61–64
- *Přehled středoškolského učiva českého jazyka*, s. 109–110, 114–119

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 1

Tehdy ještě netuší, že má před sebou další, mnohem obtížnější zkoušky. Němci obsazují Paříž a Marie-Laure s otcem jsou nuceni uprchnout, musejí opustit své dosavadní jistoty a vydat se za nejasnou vidinou bezpečného útočiště. Je ale možné najít takové místo v rozbourané Evropě? Zvláště když s sebou Mariin otec nese nebezpečné tajemství?

V německé hornické kolonii vyrůstá sirotek Werner, toužící po jiném osudu, než jaký mu byl předurčen. Chce přijít na kloub všem záhadám, které jej obklopují, fascinuje jej věda, technika. Jeho přirozený talent a samozřejmost, s níž je schopen opravit každé rádio, nezůstanou nepovšimnuty. Zajistí mu místo na elitní vojenské akademii pro Hitlerjugend – stane se z něj specialista na odhalování odbojových aktivit. Werner, který si je stále více vědom nelidských důsledků své inteligence, se nakonec při pátrání po odbojářích dostává i do Saint-Malo.

Bliží se chvíle osudového setkání...

(www.kosmas.cz, *upraveno*)

1 Která z následujících možností nejspíše předchází výchozímu textu?

- Děj začíná ve velkém muzeu v Paříži, kde otec pracuje jako správce a vrátny. S blíží se válkou však začíná být jeho místo nejisté.
- Marie-Laure prožívá s milujícím otcem spokojené dětství v Paříži. Život ji však postaví před první těžkou zkoušku, když v raném věku oslepe.
- Knihla vypráví paralelně příběhy ze dvou koutů světa. První sleduje osudy německého sirotka, druhý vypráví příběh slepé dívky Marie-Laure.
- Otec vypráví své jediné dceři příběhy, které ráda poslouchá. I čtenář se může ponořit do děje, který sleduje její osudy od chvíle, kdy v Paříži přijde o zrak.

Protože hledáte text, který bezprostředně předchází výchozímu textu, měl by:

- mu předcházet i tematicky, tj. navodit téma, kontext,
- obsahovat klíčový pojem,
- formálně s výchozím textem souviset, být jako celek spolu s ním soudržný (např. obsahovat shodné mluvnické kategorie).

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 2

Máma chodila v lehkým dělu na cibuli a česnek a my byli bosí a nikdo neměl do ruda zapálený víčka, protože bylo vedro a v kamnech se rozdělávalo jen kvůli jídlu.

***** Vždycky se jich během léta pár stavilo na noc nebo na jidlo.

Když přišli, máma se snažila mnohem víc, než když vařila pro nás. Navařila nudli a na polívce plaval na prst tlustej nejskvělejší lůj.

(*P. Hůlová, Paměť mojí babičce*)

2 Která z následujících možností nejspíše patří na vynechané místo (*****) ve výchozím textu?

- K ránu už se ve vsi nedělaly milhy.
- V létě u nás taky přespávalo nejvíc lidí.
- Konečně jsme mohli dělat oheň i venku.
- Naše máma byla navíc výborná kuchařka.

Chybějící úsek by měl navazovat na předchozí část, tzn. že by měl mít stejné téma (např. obsahovat slova ze stejného tematického okruhu). Stejně tak provázanost s následujícím úsekem by měla být signalizována jazykovými prostředky (např. mluvnickou kategorií čísla).

3 Seřadte jednotlivé části textu (A–E) za sebou tak, aby byla dodržena textová návaznost:

- A) Možná že právě dnes narodil se v hlavě vynález. Na zadek si člověk sedá a lehá si na záda.
- B) Že jsou šikovné a pracovitě, toto už přeci dávno víte. Dole mívá nohy trochu zahnuté. Nohám ještě nikdy neutek.
- C) Jak vidíš, člověk, to je věda a věda, tak to je záhada. Člověk téměř všechno umí, jen sám sobě často nerozumí.
- D) Jedna bývá levá, druhá pravá, v chůzi vždycky jedna zaostává. Nahoře mu sedí hlava jako generál, co rozkazuje, přemýšlí a tak dál.
- E) Odedávna, ba už od pravěku nic se nezměnilo na člověku. Podél těla kývají se ruce. Bez deseti jich má tučet.

(M. Černík, *Jak žijí oblázky, upraveno*)

3.1 3.2 3.3 3.4 3.5

4 Seřadte jednotlivé části textu (A–E) za sebou tak, aby byla dodržena textová návaznost:

- A) Projekty tohoto typu mohou USA pomoci snížit emise uhlíku. Pokud totiž Američany dokážou oslovit, řada z nich by díky nim mohla začít preferovat veřejnou dopravu před osobními automobily.
- B) Expres Brightline by však tuto trasu měl urazit za 60 minut. Z výše zmíněného Fort Lauderdale vás pak do Miami dopraví za pouhých 30 minut.
- C) Ve Spojených státech amerických začnou letos v prosinci fungovat první soukromé vysokorychlostní vlaky. Bude je provozovat společnost Brightline na Floridě.
- D) Jinak řečeno, vysokorychlostní železniční systémy mají potenciál způsobit skutečnou revoluci v dopravě. Ostatně, komu by se pořad chtělo stát v konečných kolonách na přeplněných dálnicích?
- E) Konkrétně budou tyto vlaky jezdit mezi West Palm Beach a Fort Lauderdale. Očekává se, že počátkem příštího roku se inkriminovaná služba rozšíří i do centra Miami a v budoucnosti ji budou moci využívat také zájemci o návštěvu Orlando. Pokud se v současné době chcete dostat z West Palm Beach do Miami, musíte počítat s tím, že cesta autem vám potrvá až pět hodin.

(<https://vtrm.zive.cz>, upraveno)

4.1 4.2 4.3 4.4 4.5

V případě básnických textů bývají uspořádací úlohy obvykle poměrně obtížné, jednotlivé strofy totiž často nejsou navzájem tak provázány, jak tomu bývá u prozaického textu. Uvedená básně je však jednodušší, protože se v ní dá orientovat podle obsahu – popisu člověka.

Všimněte si výrazů, které propojují text po stránce obsahové i formální:

- opakování slov (např. *hlava*),
- slova ze stejného významového okruhu (např. *noha, chůze*),
- kategorie čísla u sloves (např. *jsou šikovné*),
- výrazů, které vyjadřují shrnutí (*jak vidíš, člověk, to je věda*).

Všechny tyto jevy si můžete v textu pro větší přehlednost také podtrhnout.

Všimněte si výrazů, které propojují text po stránce obsahové i formální:

- opakování slov (např. *vlaky, Miami, Fort Lauderdale, Brightline*),
- slova ze stejného významového okruhu (např. *vysokorychlostní vlaky, expres, veřejná doprava*),
- synonym (např. *cesta, trasar, Spojené státy americké, USA*),
- číselných údajů (např. *pět hodin, 60 minut*),
- ukazovacích zájmen, která se v textu obvykle objevují při opakování zmínce o dané skutečnosti (např. *projekty tohoto typu, tyto vlaky, tuto trasu*),
- spojovacích výrazů vyjadřujících různé významové vztahy (např. *však*),
- výrazů odkazujících na dříve uvedené skutečnosti (např. *z výše zmíněného, konkrétně*),
- výrazů, které vyjadřují shrnutí (např. *jinak řečeno*),
- obsahových souvislostí.

Všechny tyto jevy si můžete v textu pro větší přehlednost také podtrhnout.

5 Přiaďte k jednotlivým odpovědím z rozhovoru (5.1–5.4) otázku (A–F), na kterou odpovídají:

(Každou otázku z nabídky A–F můžete přiřadit pouze jednou.)

- 5.1 Než přidáme tah motorů, tak se jen soustředím na start samotný, aby mě nic neočekávaného nepřekvapilo. Naším jediným úkolem je dopravit cestující bezpečně do cílové destinace.
- 5.2 Každý pilot prochází pravidelnými lékařskými prohlídkami. Úplně první, vstupní prohlídka je komplexní, včetně psychotestů. Ty následující jsou prováděny v intervalech podle věku pilota a také podle požadované třídy.
- 5.3 Nemohu říct, že to nebo ono je nejtěžší. Vše je prostě spojené s prací, kterou dělám rád. Ale v podstatě na celém letu jsou z hlediska soustředění nejnáročnější fáze startu a přistání. Na letištích s hustým provozem je přilet a vůbec celé přistání velmi náročné.
- 5.4 Výcvik každého pilota je spojen s počátečními investicemi, které si každý platí sám. Pokud se budeme bavit o cestě, která vede až k dopravnímu létání, tak můžeme mluvit o částkách převyšujících milion korun. Máte-li finance, čeká vás náročná teorie (fyzika, matematika, aerodynamika, meteorologie) a povinně dvě stě odlétaných hodin.

(<https://zena.aktualne.cz, upraveno>)

- A) Co je na vaší práci nejtěžší?
B) Chtěl jste být vždy pilotem?
C) Může jít pilot s chřípkou do práce?
D) Kdybych se chtěl stát pilotem, co pro to musím udělat?
E) Co se vám honí hlavou těsně před startem, když za vámi sedí téměř dvě stovky lidí?
F) Fyzický a psychický stav je pro pilota velmi důležitý. Procházíte pravidelnými testy?

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 6–7

Pozorování a určování volně žijících ptáků se v poslední době stává v mnoha zemích Evropy stále častěji koníčkem čím dál většího počtu lidí, bez ohledu na jejich věk či sociální postavení. ***** vzrušujících zážitků a uvolnění napětí z každodenního všedního života. [...] Avšak určování ptáků, ať již pouze příležitostně, za účelem vlastního poučení, nebo provozované s vědeckými úmysly, vždy vyžaduje dobré znalosti, zkušenosti a samostatně mnoho trpělivosti. Určování ptáků není vždy zcela jednoduché, protože na rozdíl od muzejních exponátů nebo zobrazení v různých knížkách volně žijící ptáci jen zřídka kdy vydrží delší dobu v klidu, abychom si je mohli dobře prostudovat, případně porovnat s obrázkem.

(Ptáci – Ottův průvodce přírodou, upraveno)

6 Která z následujících možností nejspíše patří na vynechané místo (***) ve výchozím textu?**

- A) Příjemným sledováním ptačího světa tráví volný čas v přírodě takový amatérský ornitolog, což mu přináší mnoho radosti
- B) Takový amatérský ornitolog tráví volný čas v přírodě příjemným sledováním ptačího světa, což mu přináší mnoho radosti
- C) V přírodě tráví takový amatérský ornitolog volný čas příjemným sledováním ptačího světa, což ornitologovi přináší mnoho radosti
- D) Volný čas v přírodě tráví takový amatérský ornitolog příjemným sledováním ptačího světa, což ornitologovi přináší mnoho radosti

7 Která z následujících možností nejspíše následuje po výchozím textu?

- A) Pokud jsme schopni doplnit poznámky i výtěžnou kresbou, jsou vyhlídky na úspěšné určení opravdu vysoké.
- B) Tak můžeme například v závislosti na světelných podmínkách či typu okolí vnímat zcela jinak barvy, nebo dokonce i tvary pozorovaného objektu.
- C) Často zahlédneme pouze letmý pohyb, jak se pták míhne mezi větvemi, a nám z něj zůstane jen prchavý dojem, podle něž ptáka těžko přesně zařadíme.
- D) Protože paměť, jak známo, ne vždy dlouho udrží všechny detaily, je nezbytné mít po ruce poznámkový blok, abychom si mohli důležité znaky rychle zapsat.

Při hledání vhodné otázky si všimněte formálního propojení, zejména v podobě:

- opakování slov (např. *nejtěžší*),
- synonym (např. *testy, prohlídky*).

Zároven mějte vždy na mysli celkový smysl odpovědi – nejen jednotlivá slova, ale především to, co vyjadřují a kam směřují. Ne vždy dotazovatel odpovídá stejnými slovy, jaká použil tazatel; může např. na obecnou otázku odpovědět konkrétním příkladem nebo naopak svou odpověď zobecnit.

Všechny uvedené možnosti se na vynechané místo ve výchozím textu hodí tematicky (protože všechny obsahují tutéž informaci, jen jinak formulovanou). Je proto třeba soustředit se na návaznost jazykovou a vybrat variantu, která na předchozí úsek navazuje co nejlýněleji, začíná již známou informací a končí informací novou, neopakuje slova apod.

Hledaný úsek by měl:

- tematicky navazovat na závěr výchozího textu (souviset s tím, že ptáci nevydrží v klidu),
- být provázány se závěrem textu jazykovými prostředky (např. obsahovat slovesa ve tvaru 1. osoby čísla množného).

Požadavek 1.8:

Žák se orientuje ve vývoji české a světové literatury

Literatura prošla od svých počátků dlouhým vývojem odrážejícím společenské, politické i kulturní změny. Proto byste měli mít alespoň rámcový přehled o kontextu literárních děl. Očekává se od vás orientace v uměleckých epochách (např. renesance, baroko) a literárních směrech (např. realismus, dekadence, poetismus) a jejich typických rysech. Právě podle nich pak lze přiřadit úryvek z literárního díla ke konkrétnímu směru či hnutí. Měli byste také umět rozpoznat spisovatele, kteří jsou jmenovitě uvedeni v katalogu požadavků, podle popisu jejich tvorby a názorů či přiřadit tyto autory k některému z jejich děl.

Více informací potřebných k získání přehledu o vývoji české i světové literatury najdete v těchto učebnicích nakladatelství Didaktis:

- Literatura pro 1., 2., 3., 4. ročník středních škol – Učebnice
- Literatura pro 1., 2., 3., 4. ročník středních škol – Učebnice – Zkrácená verze
- Nová literatura 1 pro střední školy – Učebnice
- Odmaturuj z literatury 1

1 Přiřadte k jednotlivým charakteristikám (1.1–1.3) název příslušné literární epochy nebo literárního směru (A–E):

(Každou epochu z nabídky A–E můžete přiřadit pouze jednou.)

- 1.1 Základní a nejlivnější etapa ve vývoji evropského umění, která je spjata se společenským, politickým a kulturním životem starověkého Řecka a Říma, tedy se starořeckým a římským uměním.
- 1.2 Evropský směr, který se prosazuje ve všech druzích umění. Řídí se přesnými normami a pravidly. Pevný řád prosazující se v tomto umění odpovídá pevnému řádu dobové společnosti – centralizovanému, absolutistickému feudalismu. Stejně jako byla rozčleněna společnost, byly i literární žánry rozčleněny na vysoké a nízké.
- 1.3 Koncem této etapy ve vývoji evropského společenského, politického a kulturního života se již prosazovaly nové tendence obsažené v osvícenství. Charakteristickými rysy této literární epochy jsou mystická katolická víra, citová exaltovanost (= přemrštěnost, vypjatost), bohatá (často nespoutaná a chaotická) obrazotvornost, silná expresivnost výrazu, pocit marnosti života a strachu ze smrti, symbolika, alegorie.

(J. Pavelka, I. Pospíšil, Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů, upraveno)

- A) baroko
B) klasicismus
C) romantismus
D) antické umění
E) středověké umění

- Baroko – např. text B. Bridela: CO BŮH? ČLOVĚK? / Kdokolivěk? Co já? Co ty? / Bože svatý? Já hříšný, pych, lest: / Tys sláva, čest.
- Klasicismus – např. text P. Corneille: Don Rodrigo: Až v hloubi srdce sklán tou ranou smrtelnou, tak nenadále, pře spravedlivé bidný mstitel v žale v plen sudby kruté neblaze jsem vzdán.
- Romantismus – např. text K. H. Máchy: Byl pozdní večer – první máj – večerní máj – byl lásky čas. Hrdliččin zval ku lásce hlas, kde borový zaváňel háj.
- Antické umění – např. text Aischyla: Klytaimestra: Ó, béba mi! Jsi mrtev již, můj čácký Aigisthe? Orestes: Ty miluješ ho? Spočineš s ním tedy i v jednom hrobě! Neopustíš jej tak ani po smrti!
- Středověké umění – např. Mastičkář: Zajistě, panie, když u mne té masti ptáte, teď je u mne velkou pušku jmáte. Letos, den svatého Jana, činil sem tuto mast z myrry a z tymiána.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 2–3

KREÓN: Nuž povím, co jsem slyšel od Foiba.
Bůh velí jasně, králi, poskvrnu,
jež vyrostla zde v zemi, vyhladit
a neživit ji ve zlo nezmarné.

OIDIPÚS: Ach, jakou očistu? Co se má stát?

KREÓN: Buď vyhnanství, neb za smrt zase smrt.
Smytí krví krev, jež v zkázu vrhá vlast!

2 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení o autorovi výchozího textu, zda je pravdivé (A), či nikoli (N):

- 2.1 Autor textu byl významným dramatikem.

A	☐	N	☐
	☐		☐
- 2.2 Autorovým předchůdcem byl Titus Maccius Plautus.

	☐		☐
	☐		☐
- 2.3 Z autorových děl se dochovala také řada známých básní.

	☐		☐
	☐		☐
- 2.4 Vedle hry Král Oidipús je rovněž autorem komedie Antigona.

	☐		☐
	☐		☐

(Sofokles, Král Oidipús, upraveno)

Sofokles (asi 496–406 př. n. l.) – působil v Athénách. Mezi jeho díla patří mj. Alás, Král Oidipús, Oidipús na Kolónu, Trachianky, Elektra, Filoklétés, Sídliči.

Antigona – pojednává o střetu mezi zákony obce a nepsnými morálními zákony.

3 Do kterého z následujících období patří dílo, z něhož pochází výchozí text?

- A) doba klasicismu a osvícenství
- B) zlaté období římské literatury
- C) klasické období řecké literatury
- D) doba preromantismu a romantismu

- Klasicismus – konec 17. stol. – konec 18. stol.
- Zlaté období římské – 81 př. n. l. – 14 n. l.
- Klasické období řecké – 5. stol. – 323 př. n. l.
- Preromantismus a romantismus – konec 18. stol. – polovina 19. stol.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 4

Uběhlo pět let a žádná událost nenarušila jednotvárný život Evženie a jejího otce. Byly to stále stejné úkony, vykonávané bez ustání s časoměrnou pravidelností starých kyvadlových hodin. Hluboký smutek slečny Grandetové nebyl pro nikoho tajemstvím, a třebaže mohl každý vytušit jeho příčinu, nepronela Evženie jedině slovo, kterým by potvrdila domněnky, jež si všechny saumurské společnosti vymýšlely o citovém rozpoložení bohaté dědičky. Její jedinou společností tvořili tři Cruchotové a několik jejich přátel, které poznenáhlu uvedli do domu. Naučili ji hrát whist a přícházeli každý večer na partii.

(Vzhledem k povaze úlohy není zdroj výchozího textu uveden.)

4 Ke kterému z následujících uměleckých směrů lze přiřadit výchozí text?

- A) realismus
- B) romantismus
- C) expresionismus
- D) postmodernismus

- Realismus – snaží se o pravdivý obraz světa.
- Romantismus – zdůrazňuje individualitu, cit.
- Expresionismus – vyjadřuje vlastní prožitky.
- Postmodernismus – odmítá jedinou pravdu, snaží se o alternativní přístup ke světu.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 5–6

Romantismus byl depresivní dobou temných pohádek Jakoba a Wilhelma Grimmových, Goetha a jeho Fausta i mladého Werthera, [...], Ivanhoea sira *****, nenaplněné touhy hrdinky Jany Eyrové Charlotte Brontëové i Frankensteinu Mary Shelleyové. I přes všechnu rozervanost a zoufalství romantických hrdinů byla jejich nejdůležitějším a nezákladnějším cítem láska, která měla moc osvobodovat člověka i jeho ducha.

(www.artmuseum.cz, upraveno)

5 Napište jméno a příjmení spisovatele, které patří na vynechané místo (*****) ve výchozím textu:

Dalšími díly tohoto autora jsou např. Waverley a Rob Roy. Jedná se o historické romány.

6 Který z následujících spisovatelů netvořil v duchu literárního romantismu?

- A) Edgar Allan Poe
- B) George Gordon Byron
- C) Alexandr Sergejevič Puškin
- D) Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Příklady děl uvedených autorů:

- Poe – Vraždy v ulici Morgue, Jáma a kyvadlo.
- Byron – Childe Haroldova pouť, Lara, Korzár.
- Puškin – Kapitánská dcerka, Evžen Oněgin.
- Dostojevskij – Zločin a trest, Idiot, Běsi.

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 7

Voják je voják,
musí bojovat –
vloží k líci pušku,
vezme si na mušku
třeba vlastní srdce své,
oh, srdce své.

Zdrávi vzkázali,
zdrávi napsali,
já jsem rezervista,
básník, anarchista,
zpívám si a proklínám,
oh, proklínám.

(Vzhledem k povaze úlohy není zdroj výchozího textu uveden, upraveno.)

7 Ke kterým z následujících literárních epoch či skupin se řadí výchozí text?

- A) Devětsil
- B) lumírovci
- C) Česká moderna
- D) generace buřičů

- Devětsil – čeští avantgardní umělci.
- Lumírovci – konec 19. stol., neobvyklé formy.
- Česká moderna – moderní směry, reakce na společenské změny a na rychlý vývoj techniky.
- Generace buřičů – oslava života, proti válce.

8 **Přihraďte ke každé z následujících charakteristik (8.1–8.4) příslušného spisovatele (A–F):**

(Každého spisovatele z nabídky A–F můžete přiřadit pouze jednou.)

- 8.1 Ruský prozaik. Debutoval novelou, která je příběhem člověka nespravedlivě odsouzeného k nuceným pracím v lágru. V roce 1970 dostal Nobelovu cenu. V roce 1974 byl vyhoštěn ze SSSR za zahraniční vydání prvního dílu uměleckodokumentární knihy o sovětských koncentračních táborech. Do roku 1976 žil v Curychu, pak se usadil v americkém státě Vermont.
- 8.2 Francouzský básník. Jako umělecký publicista prosazoval tvorbu svých vrstevníků a přátel – kubistických výtvarníků (Picassa, Braqua), futuristů a dalších avantgardních umělců. Jeho nejznámější báseň je komponována jako „volný proud vědomí“ – aktuálních dojmů a zážitků z putování Paříží a soudobým světem snů i představ spojených asociacemi, ale zároveň také vzpomínek na dětství, na minulost.
- 8.3 Německý prozaik a dramatik. V osmnácti letech byl odveden jako dobrovolník na válečnou frontu. Prožívané děje, zážitky válečného strádání a smrti kamarádů zpracoval ve své nejznámější knize. Po skončení první světové války se pokoušel zakotvit v řadě zaměstnání, působil také jako redaktor. Poté, co byly jeho knihy v nacistickém Německu vyhlášeny za „zvrhlé umění“ a páleny, přičemž byl také zbaven německého občanství, musel emigrovat.
- 8.4 Italský prozaik a estetik. V Turíně vystudoval filozofii, na fakultě architektury v Miláně vyučoval estetiku. Pracoval rovněž jako novinář a nakladatelský redaktor. Působil také jako profesor sémiologie na Boloňské univerzitě a jako významný teoretik umění a populární spisovatel – představitel postmodernismu – byl zván k přednáškám po celém světě. Je autorem slavného detektivního historického románu, který se odehrává ve 14. století v období teologických sporů a náboženských zápasů.

(M. Zeman a kol., *Slovník světové literatury, upraveno*)

- A) Umberto Eco
 B) Thomas Mann
 C) Alexandr Solženicyn
 D) Guillaume Apollinaire
 E) Erich Maria Remarque
 F) Gabriel García Márquez

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 9–10

Od 20. do 50. let 20. století prožívá svůj příběh od mládí snaživý a podnikavý muž jménem Dítě, který touží po bohatství, lásce a uznání ve své profesi a poznává život od vybrané společnosti a velkého světa po věznění a osamocení v opuštěném pohraničí, kde končí jako cestář. Existenciální téma Bohumil Hrabal nepojímá tragicky. Hlavnímu hrdinovi samota umožňuje zbavit se touhy po majetku a uznání, zbavit se lpění na nich a dojít ke svérázně, prostě filozofii života, kde se hořkostí a samotou platí za požitek krásy a svobody.

(www.databazeknih.cz, upraveno)

9 **O kterém z následujících literárních děl Bohumila Hrabala pojednává výchozí text?**

- A) Postřížiny
 B) Slavnosti sněženek
 C) Obsluhoval jsem anglického krále
 D) Taneční hodiny pro starší a pokročilé

- **Postřížiny** – vzpomínková próza.
- **Slavnosti sněženek** – povídky.
- **Obsluhoval jsem anglického krále** – vývojový román.
- **Taneční hodiny pro starší a pokročilé** – próza psaná jako jedno dlouhé souvětí.

10 **Rozhodněte o každém z následujících spisovatelů, zda tvořil svá díla ve stejné době jako Bohumil Hrabal (A), či nikoli (N):**

- 10.1 Jiří Wolker
 10.2 Václav Havel
 10.3 Jaroslav Seifert
 10.4 Josef Škvorecký

- A N
- A N
- A N
- A N

Poslední díla uvedených autorů vydaná za jejich života:

- **Jiří Wolker** – těžká hodina (1922).
- **Václav Havel** – Odcházení (2007).
- **Jaroslav Seifert** – Bytí básníkem (1983).
- **Josef Škvorecký** – Obvyčejné životy (2004).

Příklady děl uvedených autorů (jsou mezi nimi i díla, která jsou v charakteristikách 8.1–8.4 popsána obecně):

- **Umberto Eco** – Jméno růže, Foucaultovo kyvadlo.
- **Thomas Mann** – Buddenbrookové, Josef a bratři jeho, Smrt v Benátkách.
- **Alexandr Solženicyn** – Souostroví Gulag, Jeden den Ivana Denisoviče.
- **Guillaume Apollinaire** – Pásmo, Alkoholy, Kaligramy.
- **Erich Maria Remarque** – Na západní frontě klid, Tři kamarádi, Vítězný oblouk.
- **Gabriel García Márquez** – Sto roků samoty, Láska za časů cholery, O lásce a jiných běsech.